

שינוי מקום

פתיחה לדיני שינוי מקום

נחלקו גדולי הפוסקים בעניין שינוי מקום בסעודה. דעת המחבר הוא שאפ' בסעודת פת, מי שהלך מבית לבית—ואפ' מחדר לחדר אם אינו רואה מקומו ולא היה בדעתו לשנות מקומו בשעת ברכה—צריך לברך מחדש על המשך אכילתו כדעת רב ששת בפסחים דף ק"א: (וגם לברכה ברכה אחרונה על מה שאכל כבר). אבל הרמ"א פוסק כדעת רב חסדא (שם) שעל דברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומם א"צ לברך אפ' הלך מבית לבית, משא"כ על דברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם חייב לברך אם יצא מבית לבית או מחדר לחדר כנ"ל, ואין לחלק בין המשיך במקום השני או חזר למקומו הראשון.

לדינא, אור לציון (חלק ב' פרק י"ב סעי' י"ד) פסק כדעת המחבר שאפ' בסעודת פת המשנה מקומו צריך לברך, אבל מאידך הבן איש חי (שנה א' פר' בהעלותך אות ב') והכף החיים (סי' קע"ח ס"ק י"ד) כתבו שמאחר שעושים ספק ברכות להקל נגד דעת המחבר, מי שקבע סעודתו על דבר הטעון ברכה אחרונה במקומו ושינה מקומו אין לו לברך ברכה חדשה, וכן הסכים הרה"ג הרב עובדיה יוסף זצ"ל (הליכות עולם ח"ב עמ' ל"ט אות ב') שבדיעבד אין לברך.

מאידך, הסכימו כל פוסקי אשכנז לדעת הרמ"א שאין לברך על שינוי מקום בדברים הטעונים ברכה אחרונה במקומם, אלא שהרמ"א עצמו כתב שלכתחילה אין לצאת ממקומו בלי ברכה מסיבה צדדית, שמא ישכח לברך ברכה אחרונה כלל. והוסיף האגרות משה (או"ח חלק ה' סי' ט"ז אות י') שכל ת"ח ויר"ש יש לו לחשוש לדעת המחבר ושלא להכניס עצמו לספק. ונ"מ במקום שאין חשש שישכח לברך שמדין הרמ"א מותר לעקור ממקומו לכתחילה אבל לאג"מ הרי מכניס עצמו לספק שינוי מקום.

נמצא לכאורה שבין לאשכנזים ובין לספרדים לכתחילה אין לשנות מבית לבית—או אפ' מחדר לחדר אם אינו רואה מקומו ולא היה דעתו כן מתחילה—אפ' בסעודת פת, ואם יצא—בין ברשות ובין שלא ברשות—בדיעבד אין לו לברך שוב.

יסודו של שינוי מקום

מדברי תוס' (שם ד"ה כשהן) והרא"ש (פסחים פרק י' הל' ו') ודעימהם שכתבו ששינוי מקום מחייב רק ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה כדין כל היסח הדעת, מוכח שס"ל שישודו של שינוי מקום הוא היסח הדעת. ואפ' לדברי החולקים ומחייבים גם ברכה אחרונה על מה שאכל כבר כגון הרי"ף ורמב"ם, לכאורה אינו משום שלמדו שינוי מקום מדין אחר אלא משום שס"ל שמאחר שגילה דעתו במעשה ע"י שינוי מקום נעשה כהיסח הדעת חזק במיוחד, אבל עדיין מקורו מהיסח הדעת. וכן משמע מדברי הלבוש שכתב שהוא "כפסק סעודתו" ו"עדיף" מהיסח הדעת.

ופירשו הרשב"ם ושאר הראשונים שם שע"י יציאתו ממקום סעודתו נגמר סעודתו הראשונה, וכשחוזר למקומו וממשיך לאכול דינו כסעודה חדשה וחייב ברכה ראשונה על כל מה שיאכל. ועפ"ז ביארו החילוק—לדעת רב חסדא—בין דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם לדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם. שהרי בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אפ' כשקם ועזב את מקום סעודתו קביעות הסעודה במקומו עומד וכשחוזר למקומו הוא חוזר לקביעתו הראשונה, ונמצא שאין זו סעודה חדשה אלא המשך סעודתו המקורית. משא"כ בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם, מיד שיצא ממקום סעודתו נגמר סעודתו הראשונה לגמרי ושוב אין לו סעודה לחזור אליו.

גם לפ"ז מובן מה שהניח מקצת חברים—כגון זקן או חולה—מהני שא"צ לחזור ולברך, שהרי כל עוד שיש מקצת בני החבורה שממשיכים בסעודה א"א לומר שנגמר הסעודה הראשונה. נמצא כשחוזר זה למקומו אינו מתחיל סעודה חדשה אלא ממשיך סעודתו הראשונה וא"צ לברך מחדש.

עפ"ז אתי שפיר מש"כ בצל החכמה (חלק ו' סי' ע"א) שאם עד שחזר למקומו כבר עזבו מקצת האנשים שהשאר, שחייב לברך ברכה ראשונה. וטעמו הוא ששוב א"א לומר שחוזר לקביעתו ולסעודתו הראשונה, שהרי כבר נתפרדה החבילה וקביעותו הראשון נתבטלה. ויותר מזה כתב שאפ' נשאר מקצת החברים שהניח במקומם אלא שעד שחזר כבר ברכו אחרונה, שג"כ לא מהני וחייב לברך מחדש (שוב ראיתי שכבר קדמו המאמר מרדכי ס"ק ד' בזה). וגם אלו דברי טעם הם, שהרי מאחר שכבר ברכו אחרונה שוב לא נשאר קיים בעולם מסעודתו וקביעתו הראשונה, ואין מה לחזור אליו להמשיך בלי ברכה.

החילוק שבין הניח מקצת חברים בטעונים ובאינם טעונים

ומה שראיתי מובא בשם מקצת גדולי הפוסקים (מהריק"ש ובן איש חי שנה א' פר' בהעלותך אות ב') שאם הניח זקן או חולה מהני אפ' אינם אוכלים כלל וכ"ש אם כבר גמרו וברכו ברכה אחרונה משום שע"י מקצת חברים שהשאר בטוח שיחזור למקומו, נראה לפע"ד שאין דברים אלו שייכים אלא באכל דברים הטעונים ברכה אחרונה במקומם.

שהרי כבר הזכרנו שאפ' לדעת הרמ"א דלא שייך שינוי מקום בדברים הטעונים ברכה במקומם, לכתחילה אין לצאת ממקומו בלא ברכה משום עצה טובה שמא ישכח. ולשמור עצמו מחשש שכחה זו מועיל חלק מהתקנות למנוע חיוב ברכה בשינוי מקום בדברים שאינם טעונים ברכה במקומם, כגון זה של הניח זקן וחולה. אלא שמאחר שישודם תקנתם חלוקים לגמרי, נראה שי"ל שפרטי הגדרים שלהם ג"כ שונים (אע"פ שלא מצאתי דבר זה להדיא בדברי גדולי הפוסקים).

ובאמת נ"ל מוכח שגם דעתו של המ"ב כן הוא. שהרי בס"ק ב' כתב שאם הלך מבית לבית צריך לברך אפ' לא נשתהה שם כלל, אבל בס"ק ל"ד על מש"כ הרמ"א שלכתחילה לא יעקור ממקומו בלא ברכה שבתוס' וברא"ש משמע שאין להחמיר אלא ביוצא על דעת להפליג.

הנה הניח זקן או חולה בדברים שאינם טעונים מטרתו להמשיך קביעת הסעודה המקורית שיהיה לו מה לחזור אליו, ולזה י"ל שבעיני שהאנשים שנשארו ממשיכים לאכול הסעודה ולא ברכו אחריו וגמרו. משא"כ בדברים הטעונים כל מטרת השארת מקצת חברים הוא שלא ישכח לחזור ולברך ברכה אחרונה, ולזה י"ל שמהני השארת אנשים אפ' אינם אוכלים כלל, ואולי אפ' חפץ יקר ערך שמבטיח חזרתו שלא ישכח.

עוד נ"מ לכאורה בעשיית שומר להזכירו, שמצד שכחה מצינו בהרבה מקומות שמהני שומר אבל לכאורה פשוט הוא שאינו מועיל כלום להמשיך קביעת הסעודה. ובס' חידושי בתרא (על מ"ב ס"ק ל"ג) כתוב שמהני שומר בדברים שטעונים ברכה במקומם שלא ישכח, ולכאורה פשוט הוא שלא מהני בדברים שאין טעונים.

יציאה לזמן קצר

לפמש"כ לעיל נראים דברי המור וקציעה ברורים. הנה כתב המו"צ כאן שמדברי התוספתא (ברכות ד' י"ח) מוכח שאם יצא אדם חוץ לפתח ביתו וחזר מיד שאין זה שינוי מקום משום שלא הסיח דעתו כלל, ולא נאמר שאם יצא לדבר עם חבירו שצריך לברך אלא בהפליג. שהרי מי

שיצא לזמן קצר לא נעקר סעודתו הראשונה וברור שהוא עדיין בתוך קביעתו. וכדבריו כ"כ הערה"ש (סעי' ב') והגר"ז (סעי' ח'), ובאמת כן מוכח בחי' הריטב"א (סוכה דף מ"ה:).

אבל הרמב"ם כתב שאם יצא לפתח ביתו לדבר עם חבירו—וע"כ כוונתו שיצא מפתח ביתו—חשיב שינוי מקום וחייב לברך, ולא הזכיר כלל תנאי "הפליג". וכן דייק הב"י שלדעת הרמב"ם אפי' יצא מפתח ביתו לזמן קצר מאוד וחזר מיד צריך לברך, וכן סתם בשו"ע וכן הורו הח"י אדם (כלל נ"ט סעי' ב') ומשנה ברורה (ס"ק ב') ורבים מגדולי הפוסקים.

ונראה שצ"ל בדבריהם שאע"פ שמקור דינו של שינוי מקום מבוסס על היסח הדעת, לא פלוג חכמים בתקנתם. נמצא שמאחר שגזרו חז"ל ששינוי מקום צריך לברך משום שעי"ז מסיח דעתו וגומר סעודתו, שוב אין לנו לדון בגדרי היסח הדעת אלא בגדרי "שינוי מקום". וכעין זה מצאתי בנשמת אדם (כלל י"ב ס"ק א') ששינוי מקום צריך לברך, ואפי' לא הסיח דעתו לא פלוג רבנן. וביתר ביאור איתא בהליכות שלמה (הל' פסח פרק ט' הע' קע"ו) שכתב "דהכלל שקבעו חז"ל בזה הוא דכל שנראה מצד הפעולה כהיסח דעת חשיב הפסק", ע"ש באריכות.

ויש לעורר שע"כ גם המו"ק ודעימיה מודים שיש בשינוי מקום עניין לא פלוג וא"א לומר שהכל תלוי אך ורק בהיסח הדעת, שהמשנה מקומו מבית לבית והפליג אבל להדיא לא הסיח דעתו וודאי חייב לברך אע"פ שצווח ככרוכיא והכריז שלא הסיח דעתו. שהרי כשאדם זה דעתו שונה מדעת רוב בני"א אמרינן שבטלה דעתו, אבל אם יצא לזמן קצר הלא מצוי שאנשים אינם מסיחים דעתם בזה ואזלינן בתר דעתו האישית.

וכבר הזכרנו לעיל בשם המ"ב לחלק בין דברים הטעונים לדברים שאינם טעונים, שלא נחלקו הפוסקים אם יציאה לזמן קצר מחייב ברכה חדשה אלא בדברים שאינם טעונים שהנדון הוא דין שינוי מקום. אבל בדברים הטעונים שאין בו אלא חשש לכתחילה שמא ישכח, לכו"ע אין לחשוש ביציאה לזמן קצר וא"צ לברך ומה"ת לחדש חשש שמא יפליג וישכח ודי לנו במה שכתבו התוס' ודעימי' כעצה טובה קמ"ל.

ולדינא נראה לכאורה שנכון הוא שלא לצאת אפי' לזמן קצר לחשוש לסתימת רוב הפוסקים, אבל בדיעבד שכבר יצא נ"ל שאין לברך משום ספק ברכות להקל.

הגדרת מבית לבית ומחדר לחדר

בספרי זמנינו הרבו לפלפל בהגדרת "מבית לבית" שלא מהני בו דעת מתחילה בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם, ו"מחדר לחדר" שכן מהני בו דעת למרות שגם עקרונית נקרא שינוי מקום.

לכאורה יוצא מדבריהם ב' דרכים עיקריים:

(א) יש שעמדו על מש"כ הערה"ש ומ"ב שכל תחת גג א' מקרי בית א' ועפ"ז כתבו שאינו תלוי כלל בבעלותו של המקום אלא בגגו, ולכן מדירה לחדר מדרגות—או אפי' לדירה אחרת באותו בניין—מיקרי מחדר לחדר כיון שלא יצא מתחת גג הבניין. משא"כ למרפסת שאינה מקורה דינו כמבית לבית מאחר שיצא למקום שאינו תחת הגג. כדרך הזה כ"כ אור לציון (חלק ב' פרק י"ב דין ט"ז) ולכאורה כן מוכח מדברי בצל החכמה (חלק ו' סי' ע').

(ב) מאידך יש שתלו הדבר בבעלות המקום ולכן דנו אם היוצא מדירה לחדר מדרגות המשותפת—שעבר ממקום שהוא בבעלותו הפרטית למקום שהוא בבעלותו בשיתוף עם אנשים אחרים—נקרא מבית לבית או מחדר לחדר, ופשיטא להו שאם עבר מדירה לדירה בתוך בניין א' שהוא וודאי שינוי מקום. כדרך הזה כ"כ שש"כ (פרק נ"ד הע' כ"א) והליכות שלמה (הל' פסח פרק ט' ס"ק נ"א) והרה"ג רב שיינברג צ"ל (צהר אהל ברוך עמ' תמ"ז אות ג').

וב' הדרכים האלו לכאורה מבוססים על ההבנה שאין לנו לדון אם אכן הסיח דעתו או לאו, אלא מאחר שתקנו חז"ל לברך על שינוי מקום לא פלוג בתקנתם ואין לנו לדון אלא על הגדרת "מקום".

אבל יש דרך שלישית שביסודו מבוסס על דברי המור וקציעה ודעימי' לדון בשורש ההיסח הדעת ולא בגדרי "מקום". ועפ"ז כתבו יבקש תורה ומגילת ספר לחלק בין מקום שרגיל ללכת שם באמצע סעודתו שאין בהליכה שם עקירת סעודתו אפ' אינו תחת גג א', משא"כ כשהולך למקום שאין הדרך ללכת שם באמצע סעודתו הליכה זו מורה שנפסק קביעת סעודתו אע"פ שהוא עדיין תחת גג א'.

ועפ"ז הציעו שההולך למחסן שבדירתו באמצע סעודתו חייב לברך אע"פ שהוא תחת קורת גג ובבעלותו הפרטית משום שאין הדרך ליכנס לשם באמצע סעודתו. ומאידיך היוצא לחצירו בקיץ לאכול על הדשא במקום שרגיל בכך, אין בו משום שינוי מקום אע"פ שאינו תחת קורת גג.

שינוי מחדר לחדר

ראיתי בספר מעדני אשר (הל' ברכות סי' ל"ט) שכתב לדחות דברי בה"ל שאין לברך על שינוי מקום מחדר לחדר בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם, וזהו תמצית דבריו:

יסודו של הבה"ל הוא ע"פ דברי הראשונים שחילקו בין קידוש במקום סעודה לבין שינוי מקום בברכות, וכתבו שלעניין קידוש אפ' מפילה לפינה הוי שינוי מקום אבל לעניין ברכה אפ' מחדר לחדר אינו שינוי מקום. אבל הר"ן ורבינו דוד ביארו שאין החילוק בין "קידוש" לבין "ברכות" אלא בין קביעת סעודה שאין דרך לשנות אפ' מפילה לפינה לבין יין ושאר דברים שאינם טעונים שאין הדרך לקבוע בהם מקום מסויים.

נמצא שדינם של דברים הטעונים ברכה במקומם שווה לדינו של קידוש במקום סעודה, ולדעת הר"ן ודעימיה בשניהם צריך לברך אפ' שינה רק מפילה לפינה. ומאחר שבהל' ברכות לא מצינו אף א' מן הפוסקים שחשש לדעת הר"ן בדברים הטעונים ברכה במקומם, אין טעם לחשוש לדעתו בדברים שאינם טעונים ברכה במקומם ולפוטרו מברכה כששינה מחדר לחדר. עכת"ד.